

Трудове право; право соціального забезпечення

УДК 342.733

DOI <https://doi.org/10.5281/zenodo.15105368>

**Нормативно-правовий і практичний виміри академічної кваліфікації
науково-педагогічних працівників (на прикладі сфери юридичної освіти)**

Міхневич Людмила Володимирівна

доктор юридичних наук, професор,
професорка кафедри аграрного, земельного та
екологічного права ім. В. З. Янчука

Національного університету біоресурсів і природокористування України,
03041, м. Київ, вул. Героїв Оборони, 15, Україна,

Mikhnevych.lv@gmail.com,

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-4774-079X>,

Web of Science Researcher ID HPF-0284-2023,

Scopus Author ID 57217823965

Шимон Світлана Іванівна

доктор юридичних наук, професор,
професорка кафедри цивільного права та процесу
Ужгородського національного університету,

88000, Закарпатська обл., м. Ужгород, пл. Народна, 3, Україна,

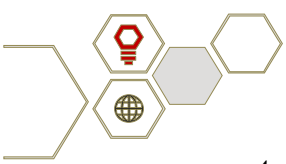
Svitlana.shymon@uzhnu.edu.ua,

ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-1677-1937>,

Web of Science Researcher ID: G-2664-2019,

Scopus Author D: <https://orcid.org/57217824026>

Прийнято: 19.03.2025| Опубліковано: 29.03.2025

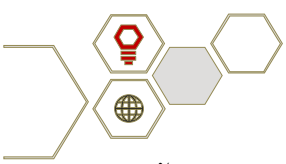

Анотація. Метою цієї статті є розробка наукової проблеми трактування поняття академічної кваліфікації викладача закладу вищої освіти, розкриття її змісту, розширення рамок її тлумачення в контексті вимоги про відповідність академічної кваліфікації науково-педагогічного працівника освітнім компонентам, які він забезпечує, а також предмету діяльності та профілю кафедри. Для досягнення зазначеної мети використано традиційні методи наукового пошуку, як загальнонаукові, так і спеціально-юридичні. Вибір методів відповідає специфіці проблеми, яка розглядається: системний метод, метод аналізу та синтезу; формально-логічний; метод контент-аналізу; формально-юридичний; порівняльний та ін.

У праці розглядаються питання про структуру та правове значення окремих складників академічної кваліфікації науково-педагогічних працівників. Проблема розкривається на прикладах освітньої і професійної кваліфікації викладачів закладів вищої освіти, які здійснюють підготовку здобувачів зі спеціальності 081 «Право» (D8 «Право»). Автори аналізують структуру академічної кваліфікації науково-педагогічного працівника та в результаті доводять, що освітня кваліфікація науково-педагогічного працівника відображається у документах про його освіту, науковий ступінь; тоді як вчене звання професора, доцента (старшого дослідника) належить до характеристик не освітньої, а професійної кваліфікації.

В актах законодавства про освіту академічна освітня та професійна кваліфікація науково-педагогічного працівника визначена як критерій відповідності освітнім тим компонентам, які він забезпечує; Закон України «Про вищу освіту» для окремих випадків, зокрема для посади завідувача кафедри визначає освітню та професійну кваліфікацію як критерій відповідності науково-педагогічного працівника профілю кафедри, тобто та передумову для зайняття відповідної посади.

У структурі професійної кваліфікації виокремлено дві групи нормативно закріплених показників: сталий показник (відомості про вчене звання, яке засвідчує наявність показників професійної активності, досягнутих на момент

його присвоєння) та динамічні показники (постійно оновлювані показники наукової та іншої професійної активності за результатами п'яти років, які передують моменту вимірювання).

Доведено, що в нормативно-правових актах, які регулюють питання про відповідність академічної кваліфікації науково-педагогічного працівника освітнім компонентам, які він забезпечує, а також про відповідність академічної кваліфікації профілю кафедри пріоритет визнано саме за освітньою кваліфікацією, відсутність якої може бути компенсована показниками професійної кваліфікації

Ключові слова: науково-педагогічний працівник; академічна, освітня, професійна кваліфікація науково-педагогічного працівника; наукові ступені, вчені звання; юридична освіта.

Regulatory and Practical Dimensions of Academic Qualification of Academic Staff (on the Example of Legal Education)

Mikhnevych Liudmyla

Doctor of Law, Professor,

Professor of the Department of Agrarian, Land and

Environmental Law named after V.Z. Yanchuk,

National University of Life and Environmental Sciences of Ukraine,

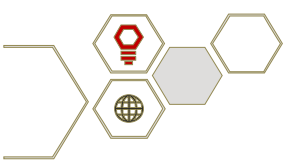
15, Heroiv Oborony Str., Kyiv, 03041, Ukraine,

Mikhnevych.lv@gmail.com

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-4774-079X>

Web of Science ResearcherID HPF-0284-2023

Scopus Author ID 57217823965

Shymon Svitlana

Doctor of Law, Professor,

Professor of the Department of Civil Law and Procedure

Uzhhorod National University,

3 Narodna Sq., Transcarpathian region, Uzhhorod, 88000, Ukraine,

Svitlana.shymon@uzhnu.edu.ua

ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-1677-1937>

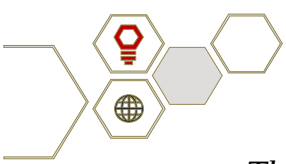
Web of Science Researcher ID: G-2664-2019

Scopus Author D: <https://orcid.org/57217824026>

Abstract. *The purpose of this article is to develop a scientific problem of interpreting the concept of academic qualification of a teacher of a higher education institution, to reveal its content, to expand the scope of its interpretation in the context of the requirement that the academic qualification of a research and teaching staff member should be consistent with the educational components which he/she provides, as well as with the subject matter and profile of the department. To achieve this goal, the author uses traditional methods of scientific research, both general scientific and special legal methods. The choice of methods corresponds to the specifics of the problem under consideration: systemic method, method of analysis and synthesis; formal logical method; content analysis method; formal legal method; comparative method, etc.*

The article deals with the structure and legal significance of certain components of academic qualifications of academic staff. The problem is revealed on the examples of educational and professional qualifications of teachers of higher education institutions who train applicants in the specialty 081 'Law' (D8 'Law').

The authors analyse the structure of academic qualification of a research and teaching staff member and prove that the educational qualification of a research and teaching staff member is reflected in the documents on his/her education and academic degree; while the academic title of professor, associate professor (senior researcher) is not a characteristic of educational but professional qualification.

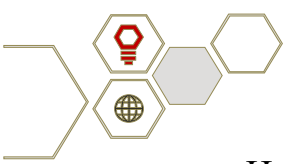
The acts of legislation on education define academic educational and professional qualification of an academic staff member as a criterion for compliance with the educational components that he/she provides; the Law of Ukraine 'On Higher Education' in certain cases, in particular for the position of a head of a department, defines educational and professional qualification as a criterion for compliance of an academic staff member with the department profile, i.e. a prerequisite for holding the relevant position.

In the structure of professional qualification, two groups of statutory indicators are distinguished: a stable indicator (information about an academic title which certifies the presence of indicators of professional activity achieved at the time of its award) and dynamic indicators (constantly updated indicators of scientific and other professional activity based on the results of five years preceding the moment of measurement).

It is proved that in the legal acts regulating the issue of compliance of the academic qualification of a research and teaching staff member with the educational components which he or she provides, as well as the compliance of the academic qualification with the department's profile, the priority is given to the educational qualification, the absence of which can be compensated for by indicators of professional qualification

Keywords: *research and teaching staff member; academic, educational, professional qualification of a research and teaching staff member; academic degrees, academic titles; legal education.*

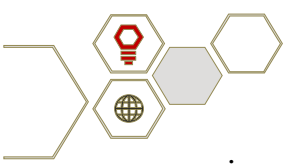
Постановка проблеми. Питання академічної кваліфікації науково-педагогічних кадрів у сфері вищої юридичної освіти завжди було актуальним та перебувало під невідпинним контролем владних структур в різні періоди розвитку української державності [1, с. 73, 109], а правознавча наукова еліта завжди була кращою, активною та найосвіченішою частиною місцевих громад; це були прогресивні науково-педагогічні кадри, які вважали свою роботу в галузі юридичної освіти відповідальною громадянською місією [1, с. 220-221].

Наразі проблема кваліфікації науково-педагогічних працівників – правознавців особливо актуалізувалася у розрізі нормотворчих ініціатив щодо реформування системи юридичної освіти. Зокрема, автори Концепції розвитку юридичної освіти [2] підкреслюють проблему невідповідності змісту юридичної освіти та якості підготовки в українських правничих школах вимогам сучасного ринку праці, а також глобальним тенденціям розвитку та викликам, які постали сьогодні перед демократичним суспільством, і завданням правників у різних сферах професійної діяльності. Зазначена проблема пов’язується, серед іншого, із неспроможністю низки правничих шкіл самостійно модернізувати зміст юридичної освіти й осучаснити організацію освітнього процесу; а також із неготовністю науково-педагогічних колективів цих шкіл впроваджувати новітні освітні технології та забезпечувати нові вимоги щодо оцінювання результатів навчання здобувачів юридичної освіти. Здатність до такої модернізації прямо залежить від академічної кваліфікації науково-педагогічних кадрів у цій сфері.

Поряд із цим у Концепції проекту Закону України «Про вищу юридичну освіту та первинний доступ до правничої професії» [3] зазначено, що внаслідок реалізації цього законодавчого акту (у разі його ухвалення) відбудеться скорочення чисельності освітніх програм з підготовки юристів (зі спеціальності 081 «Право» / D8 «Право»), а це відповідно зменшить витрати, зокрема за рахунок коштів Держбюджету, на оплату праці науково-педагогічних працівників, які діють саме у сфері юридичної освіти. Тобто передбачається істотне скорочення чисельності науково-педагогічних працівників у сфері навчання юристів.

Природним наслідком цього буде підвищення вимог до академічної кваліфікації науково-педагогічних працівників, які здійснюють свою професійну діяльність у сфері юридичної освіти, адже істотно зросте конкуренція при зайнятті таких посад. Нині вимоги щодо академічної кваліфікації науково-педагогічних працівників у сфері саме юридичної освіти не відокремлені від загальних нормативних приписів, які стосуються всіх таких

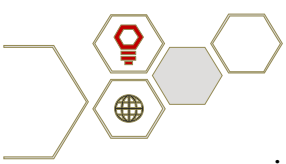

працівників, незалежно від спеціальності та галузі знань. Ці вимоги закріплені, переважно, на підзаконному рівні, а їх практичне забезпечення в діяльності українських закладів вищої освіти не характеризується єдністю.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблема академічної кваліфікації науково-педагогічних працівників у сфері юридичної освіти поки що не стала предметом спеціальних досліджень і якщо зачіпається в наукових працях, то, як правило, у роботах за суміжною тематикою, зокрема щодо: правового регулювання праці науковців (Г. Барабаш [4] та ін.), правового регулювання трудових правовідносин з науково-педагогічним працівником (Т. Волощук [5], О. Гоц [6]), трудової функції працівника (Н. Веренич [7]), робочого часу (Т. Карасюк [8]), історико-правового дослідження наукової титулатури (І. Костенко [9]) т. ін. В одній із наукових праць, що присвячена юридичним аспектам забезпечення кваліфікації науково-педагогічного працівника, серед іншого доведено, що така академічна кваліфікація обіймає своїм змістом освітню та професійну кваліфікацію науково-педагогічного працівника; при цьому освітня кваліфікація відображена у даних про освіту, науковий ступінь і вчене звання, тоді як професійна кваліфікація – у відомостях про досвід практичної діяльності і показниках професійної та наукової активності [10, с. 136].

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. У цілому погоджуючись із зазначеним трактуванням поняття академічної кваліфікації, вбачаємо можливість для подальшої розробки цієї наукової проблеми у сенсі деяких уточнень щодо її змісту, а також розширення рамок її трактування через призму вимоги про відповідність академічної кваліфікації науково-педагогічного працівника освітнім компонентам та відповідність освітньої кваліфікації викладача закладу вищої освіти предмету діяльності та профілю кафедри.

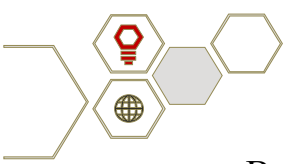
Формулювання цілей статті (постановка завдання). Метою цієї праці є визначення юридичного значення відповідності освітньої та професійної кваліфікації науково-педагогічного працівника в процесі здійснення науково-

педагогічної діяльності та заміщення вакантних посад у сфері вищої юридичної освіти. Для її досягнення доцільно дослідити питання про рівень нормативного закріплення вимог до академічної кваліфікації науково-педагогічного працівника, проблеми їх практичного застосування у сфері юридичної освіти, їх правове значення при проведенні конкурсного відбору на посади науково-педагогічних працівників, при проходженні закладом вищої освіти акредитаційних процедур, у процесі поточної освітньої діяльності.

Виклад основного матеріалу дослідження. Термін «академічна кваліфікація» викладача закладу вищої освіти фігурує в Методичних рекомендаціях для експертів Національного агентства щодо застосування Критеріїв оцінювання якості освітньої програми [11], де згадується в контексті відповідності цілям освітньої програми. В інших нормативно-правових актах в аналогічних випадках ідеться про «освітню кваліфікацію» або «кваліфікацію». Поряд із цим «професійна кваліфікація» є більш сталим виразом і застосовується, поряд з «освітньою кваліфікацією» в різних нормативно-правових актах: в Законі України «Про вищу освіту» [12], в Ліцензійних умовах провадження освітньої діяльності (далі – Ліцензійні умови) [13], в Положенні про акредитацію освітніх програм, за якими здійснюється підготовка здобувачів вищої освіти [14]) та ін.

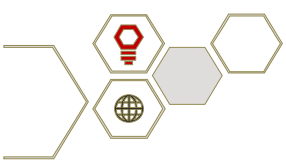
Як зазначено у ч. 3 ст. 7 Закону України «Про вищу освіту» кваліфікація визначається за даними про: ступінь вищої освіти, спеціальність, спеціалізацію, предметну спеціальність (за наявності), професійні кваліфікації (за умови присвоєння). Поняття «академічна кваліфікація» у нормативно-правових актах не розкривається, науковці ж доходять висновку, що воно має вузьке та широке значення; вузьке трактування прирівнює його до освітньої кваліфікації, а широке – означає належний рівень загальної компетентності у певній спеціальності, що підтверджено як рівнем освіти, так і досвідом та/або науковою діяльністю у визначеній сфері, а отже академічна кваліфікація науково-педагогічного працівника включає освітню та професійну кваліфікацію [10, с. 134].

Важливим є той факт, що згадування про академічну кваліфікацію науково-педагогічного працівника в підзаконних нормативно-правових актах зроблено в контексті відповідності освітньої та/або професійної кваліфікації освітньому компоненту, тоді як на рівні Закону України «Про вищу освіту» – виключно в сенсі сукупності здобутих особою компетентностей (результатів навчання).

Внаслідок цього правове значення освітньої та професійної кваліфікації науково-педагогічного працівника пов'язується винятково з його здатністю забезпечувати відповідні освітні компоненти. Ця нормативна вимога закладена у змісті п. 37 та додатку № 16 Ліцензійних умов, де передбачено, що відповідність освітньої та/або професійної кваліфікації науково-педагогічного працівника освітньому компоненту визначається на підставі належно оформлених документів. Стосовно *освітньої* кваліфікації це документи про: а) вищу освіту; б) присудження наукового ступеня (стосовно однакової за змістом спеціальності, предметної спеціальності, спеціалізації); в) присвоєння вченого звання. *Професійну* кваліфікацію підтверджують документи про: а) досвід не менше 5-ти років професійної діяльності за визначеним фахом (спеціальністю, спеціалізацією), за винятком науково-педагогічної, наукової діяльності; б) керівництво (консультування) захищеної в Україні чи за кордоном дисертації на здобуття наукового ступеня за відповідною спеціальністю; в) щонайменше 5 публікацій протягом останніх 5-ти років у наукових фахових виданнях України або виданнях, що включені до наукометричних баз, як-от: Scopus, Web of Science Core Collection.

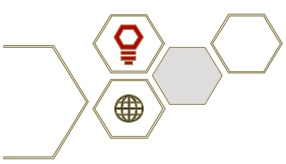
Відповідно освітня кваліфікація науково-педагогічного працівника у сфері юридичної освіти підтверджується дипломом про вищу освіту зі спеціальності D8 «Право» (081 «Право», «Правознавство») та/ або дипломом доктора або кандидата юридичних наук за однією з наукових спеціальностей у межах «12. Юридичні науки», позначених шифрами 12.00.01 – 12.00.12, чи дипломом доктора філософії зі спеціальності 081 «Право» (D8 «Право»), а

також атестатом, який підтверджує вчене звання професора/доцента, присвоєне по кафедрі правознавчого профілю.

Доцільно згадати положення абз. 2 ч. 6 ст. 35 Закону України «Про вищу освіту», які вимагають, щоб завідувач кафедри мав науковий ступінь та/або вчене (почесне) звання *відповідно до профілю* кафедри. У цьому випадку «профіль» означає комплекс основних типових рис, які характеризують певний фах, спеціалізацію тощо. Отже для посади завідувача правознавчої кафедри обов'язковим є наявність освітньої кваліфікації у вигляді наукового ступеня саме за профілем кафедри. Відповідно, посаду завідувача кафедри, скажімо, конституційного права, у змозі обіймати науково-педагогічний працівник, що має науковий ступінь доктора / кандидата юридичних наук з наукової спеціальності «12.00.02 – конституційне право; муніципальне право»; посаду завідувача кафедри цивільного права – доктор / кандидат юридичних наук з наукової спеціальності «12.00.03 – цивільне право і цивільний процес; сімейне право; міжнародне приватне право» тощо. Якщо ж науково-педагогічний працівник на посаді завідувача кафедри має науковий ступінь доктора філософії зі спеціальності 081 «Право», то відповідність його освітньої кваліфікації профілю кафедри, що очевидно, має визначатися темою дисертації на здобуття цього наукового ступеня.

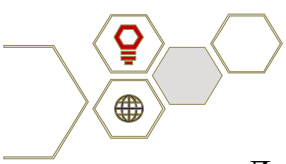
Вивчення практики українських закладів вищої освіти свідчить про те, що дотримання вимоги про відповідність освітньої кваліфікації завідувача кафедри профілю кафедри практично забезпечується у провідних закладах юридичної освіти (Інститут права Київського університету імені Тараса Шевченка, Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого, Національний університет «Одеська юридична академія» та ін.). Тоді як у непрофільних закладах вищої освіти, які здійснюють підготовку здобувачів зі спеціальності 081 «Право», зазначена вимога або ігнорується, або забезпечується вельми умовно через наявність публікації за профілем кафедри, хоча вони підтверджують не освітню, а професійну кваліфікацію науково-педагогічного працівника; поширеними є випадки, коли керівництво кафедрами

приватноправового спрямування здійснюють представники науки публічного (зазвичай адміністративного) права, галузеві кафедри (конституційного, міжнародного, кримінального права і подібн.) очолюють фахівці з теорії та історії права чи представники такої наукової спеціальності, яка не відповідає галузі права, яка є предметом діяльності кафедри, або ж і представники інших галузей знань (загальної історії, філософії та ін.). Задля убезпечення репутаційних втрат уникнемо конкретних прикладів, проте звернення до офіційний веб-сторінок відповідних кафедр низки закладів вищої освіти, які здійснюють підготовку здобувачів за освітніми програмами зі спеціальності 081 «Право», засвідчить об'єктивність зазначеного спостереження.

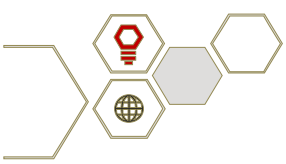
Якщо розглядати цю проблему в контексті відповідності *освітньої* кваліфікації освітнім компонентам освітньої програми, які забезпечує такий фахівець, то ця невідповідність може бути компенсована забезпеченням показників *професійної* кваліфікації цього науково-педагогічного працівника. Проте у світлі зазначеної вище вимоги абз. 2 ч. 6 ст. 35 Закону України «Про вищу освіту» невідповідність наукового ступеня завідувача кафедри профілю кафедри може бути компенсована виключно наявністю вченого звання доцента чи професора, яке присвоєне по відповідній, аналогічній за предметом діяльності кафедрі (старшого дослідника – за відповідним науковим профілем). Оцінювання такої відповідності здійснює конкурсна комісія або вчена рада закладу вищої освіти при заміщенні вакантної посади завідувача кафедри.

Відмітимо при цьому, що в положеннях п.37 Ліцензійних умов, які визначають вимоги про відповідність освітньої та/або професійної кваліфікації науково-педагогічного працівника освітнім компонентам, вчені звання не згадуються. Отже на забезпечення відповідності освітньої та/або професійної кваліфікації науково-педагогічного працівника освітнім компонентам здобуття ним вченого звання не впливає, а його наявність чи присвоєння не забезпечує такої відповідності автоматично. Відтак постає питання, яке значення для визначення рівня академічної кваліфікації науково-педагогічного працівника має вчене звання доцента, професора взагалі?

Легального тлумачення поняття вченого звання нормативно-правові акти не містять. За енциклопедичним визначенням вчені звання – це «офіційні наукові звання, встановлені державою з метою заохочення і підвищення кваліфікації науково-педагогічних кадрів» [15, с. 239]. По суті вчені звання є офіційно визнаною кваліфікацією науково-педагогічного працівника за досягнення у науковій та педагогічній діяльності. Система вчених звань закріплена в Законі України «Про вищу освіту» (ст. 54), Законі України «Про наукову і науково-технічну діяльність» [16], де зазначено в абз. 2 ч. 1 ст. 28, що присвоєння вчених звань є державним визнанням рівня кваліфікації вченого; а також у Порядку присвоєння вчених звань науковим і науково-педагогічним працівникам [17] (далі – Порядок присвоєння вчених звань). Ці нормативно-правові акти передбачають присвоєння науково-педагогічним працівникам вченого звання доцента або професора, залежно від забезпечених ним спеціальних вимог, перелік яких офіційно закріплений.

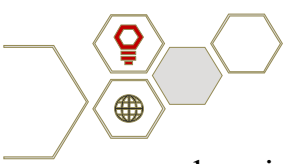
Наприклад, присвоєння звання професора можливе за умови, якщо науково-педагогічний працівник: а) має відповідний науковий ступінь (зокрема, для здобуття вченого звання професора передумовою є наявність вченого звання доцента, старшого дослідника); б) має відповідний педагогічний досвід (стаж роботи) на посаді науково-педагогічного працівника у закладі вищої освіти; в) на високому науково-методичному рівні здійснює науково-педагогічну діяльність; г) має навчально-методичні праці, оприлюднені після захисту дисертації; д) проявляє наукову активність у формі публікації статей у фахових наукових виданнях України та обов'язково – у виданнях, які індексуються в наукометричних базах «Scopus» або «Web of Science»; е) підтверджує міжнародний досвід документами про роботу, навчання, стажування у закладі вищої освіти чи науковій установі в державі, яка входить до ОЕСР та/або ЄС, або участь у проєктах, які цими країнами фінансуються; є) на рівні не нижче B2 володіє однією з мов країн ЄС, що засвідчено відповідним сертифікатом або кваліфікаційним документом; або має щонайменше 10 опублікованих англійською мовою наукових праць, що вийшли

у виданнях, які входять до наукометричних баз Scopus, Web of Science. Якщо на вчене звання професора претендує особа, яка не має наукового ступеня доктора наук, то ця умова може бути компенсована наявністю більшого досвіду (15 років) на посадах науково-педагогічних працівників та не менше трьох підготовлених цією особою докторів філософії (кандидатів наук). У локальних нормативно-правових актах закладів вищої освіти [18] ці вимоги конкретизуються та можуть бути розширені й доповнені.

Порівняння зазначених вимог з Ліцензійними умовами засвідчує, що умови присвоєння вчених звань пересікаються за змістом з положеннями п. п. 1 – 6 п. 38 Ліцензійних умов. Проте є істотні відмінності, адже Ліцензійні умови передбачають врахування показників наукової та професійної активності за останні п'ять років, тоді як тільки одна умова для присвоєння вчених звань обмежена строками – навчально-методичні та наукові праці мають бути опубліковані *після* захисту дисертації. Отже будуть враховані навіть праці, які вийшли друком, скажімо за десять років до моменту розгляду питання про присвоєння вченого звання. До того ж Ліцензійні умови вимагають, наприклад, не менше 5-ти наукових праць у наукових періодичних виданнях, які є фаховими виданнями України або входять до наукометричних баз, передусім Scopus, Web of Science Core Collection. Тоді як Порядок присвоєння вчених звань загальну кількість таких статей не визначає, але встановлює мінімальну кількість праць у виданнях, які включені до наукометричних баз Scopus, Web of Science Core Collection: за загальним правилом для присвоєння вченого звання професора – мінімум дві такі праці, для вченого звання доцента – одна.

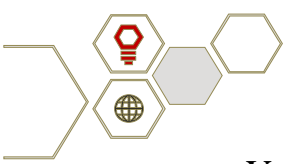
Водночас, слід мати на увазі, що згідно з Порядком присвоєння вчених звань науково-педагогічним працівникам вчені звання присвоюються саме по кафедрі (відповідно до назви кафедри, яка ухвалила висновок про присвоєння вченого звання), а тому, незалежно від того, що зазначений Порядок безпосередньо не ставить такої вимоги, на практиці вчене звання присвоюється на основі наукових праць здобувача, опублікованих за профілем кафедри. Так, наприклад, однією з умов присвоєння вченого звання професора/доцента по

кафедрі конституційного та муніципального права буде наявність наукових праць у періодичних фахових виданнях (включаючи такі, що входять до наукометричних баз) з проблем конституційного та/або муніципального права. А відповідність цієї проблематики предмету тих освітніх компонент, які забезпечує науково-педагогічний працівник, Порядком присвоєння вчених звань формально не вимагається, проте у практиці закладів вищої освіти є обов'язковою.

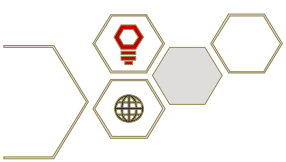
Таким чином, наявність освітньої кваліфікації (освіта, науковий ступінь) є передумовою присвоєння вченого звання, проте умови для присвоєння вченого звання тільки частково співпадають з показниками наукової та професійної активності та умовами відповідності освітньої і професійної кваліфікації науково-педагогічного працівника освітнім компонентам (п. 37 та п. 38 Ліцензійних умов). При цьому не зрозуміло, чи є атестат професора/доцента документом, який засвідчує рівень академічної кваліфікації науково-педагогічного працівника та її відповідність освітнім компонентам, бо в п. 37 прямої згадки про вчене звання немає. Тоді як у додатку № 16, де відображаються відомості про відповідну освітній програмі освітню та/або професійну кваліфікацію штатних науково-педагогічних працівників, відомості про вчене звання віднесено до даних про освітню кваліфікацію. Фактично ж умови присвоєння вченого звання відображають наукову та професійну активність науково-педагогічного працівника, а отже – його *професійну* кваліфікацію. З цього слідує висновок, що вимоги абз. 2 ч. 6 ст. 35 Закону України «Про вищу освіту» містять вимоги про відповідність *профілю* кафедри як освітньої, так і професійної кваліфікації завідувача кафедри.

Наявність вченого звання по відповідній кафедрі є сталим показником професійної кваліфікації науково-педагогічного працівника, досягнутої на момент його присвоєння; тоді як показники професійної активності, які підтверджують відповідність його професійної кваліфікації освітнім компонентам, є динамічними і вимагають підтримання активності та постійного оновлення в межах 5-ти років, які передують моменту вимірювання.

У цьому сенсі помітною й істотною видається відмінність між значенням освітньої та професійної кваліфікації науково-педагогічного працівника щодо їх відповідності освітнім компонентам, які він забезпечує. Освітня кваліфікація має пріоритет перед професійною, що випливає зі змісту п. 37 Ліцензійних умов, який передбачає відповідність освітнім компонентам «освітньої *та/або* професійної кваліфікації», тобто допускає альтернативу: за умови, якщо освітня кваліфікація (наукова спеціальність за дисертацією) відповідає предмету освітньої компоненти, професійна кваліфікація вже не має значення. Відповідно професійна кваліфікація матиме вирішальне значення тільки за умови, якщо освітня кваліфікація науково-педагогічного працівника не відповідає освітній компоненті.

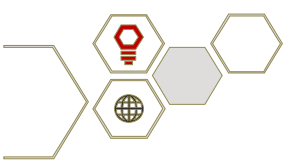
На практиці у сфері юридичної освіти це означає, що за умови, якщо наукова спеціальність доктора/ кандидата юридичних наук або тема дисертації доктора філософії (081 «Право») відповідає предмету освітньої компоненти, то професійна кваліфікація цього викладача має другорядне значення, її відсутність не унеможливорює науково-педагогічну діяльність за конкретною навчальною дисципліною. Скажімо, для того, щоб викладати конституційне право та пов'язані з ним спеціальні навчальні курси достатньо того, щоб особа захистила дисертацію з наукової спеціальності «12.00.02 – конституційне право; муніципальне право»; для викладання цивільного, сімейного чи міжнародного приватного права – зі спеціальності «12.00.03 – цивільне право і цивільний процес; сімейне право; міжнародне приватне право» і подібн. Якщо ж науково-педагогічний працівник забезпечує освітні компоненти, які не відповідають його науковій спеціальності, то для відповідності цій компоненті він зобов'язаний постійно підтверджувати свою професійну кваліфікацію. Якщо науковець, припустимо, зі спеціальності «12.00.07 – адміністративне право і процес; фінансове право; адміністративне право» забезпечує освітню компоненту з міжнародного (кримінального, сімейного, господарського) права, то його відповідність освітній компоненті має підтверджуватися наявністю показників професійної кваліфікації за предметом відповідних навчальних

дисциплін, зокрема, не менше п'яти опублікованих у фахових виданнях за останні п'ять років наукових праць з проблематики міжнародного (кримінального, сімейного, господарського) права.

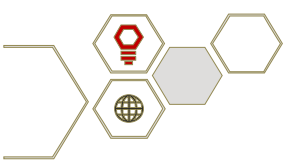
Такий пріоритет освітньої кваліфікації є виправданим з точки зору значення дисертаційної роботи як наукової праці. Так, дисертація для здобуття ступеня доктора філософії – це особисто виконана здобувачем кваліфікаційна наукова робота, яка містить наукові результати проведених ним досліджень і подана з метою присудження йому ступеня доктора філософії [19]; докторська дисертація – це кваліфікаційна наукова праця, обсягом основного тексту не менше десяти авторських аркушів на правах рукопису (у вигляді наукової доповіді – не менше трьох авторських аркушів) у разі захисту наукових досягнень, опублікованих у вигляді монографії або сукупності статей, яка містить нові науково обґрунтовані результати [20]. Отже дисертацією є спеціально підготовлена на основі проведених досліджень, ґрунтовна наукова праця, яка публічно захищається здобувачем; дисертація засвідчує фундаментальну підготовку здобувача наукового ступеня на відповідному освітньо-науковому рівні, тому і визначає пріоритетність академічної кваліфікації науково-педагогічного працівника – перевагу освітньої кваліфікації перед професійною.

Відмітимо, попри все, що зазначений пріоритет нормативно закріплений як у питанні відповідності академічної кваліфікації освітній компоненті, яку забезпечує науково-педагогічний працівник, так і щодо відповідності профілю кафедри. На жаль, нормативно її значення жодним чином не визначено для етапу заміщення вакантних посад та укладення контракту з науково-педагогічним працівником чи вирішення кадрових питань при розподілі навчального навантаження. При заміщенні вакантних посад, як ми вже згадували, йдеться про відповідність наукового ступеня та/або вченого звання профілю кафедри, проте це стосується тільки посади завідувача кафедри (а також декана факультету/ директора навчально-наукового інституту, проте профіль факультету / інституту визначається спеціальністю, а отже є значно

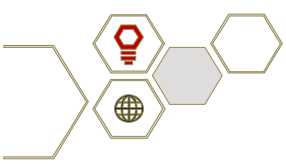
ширшим) і не пов'язується саме з освітньою кваліфікацією. Водночас, згідно з приписами ч. 2. ст. 28 Закону України «Про наукову та науково-технічну діяльність» наявність відповідного наукового ступеня або вченого звання може бути кваліфікаційною вимогою для зайняття відповідної посади. Розподіл же навчального навантаження на практиці здійснюється керівником кафедри, як правило, відповідно до потреб освітнього процесу та зазвичай за принципом «кредиту довіри» до науково-педагогічного працівника, що означає, що всупереч нормативно закріпленим вимогам забезпечення показників професійної кваліфікації не передує цьому процесу, а стає майбутнім обов'язком науково-педагогічного працівника, який забезпечує відповідні освітні компоненти. За такого підходу, на жаль, освітня кваліфікація не враховується взагалі, що негативно позначається на якості освітніх послуг.

Висновки. У нормативно-правових актах освітнього законодавства академічна (освітня та професійна) кваліфікація науково-педагогічного працівника визначена як критерій відповідності освітнім компонентам, які він забезпечує, а для окремих випадків – як критерій відповідності профілю кафедри та передумова для зайняття відповідної посади науково-педагогічного працівника. Освітня кваліфікація науково-педагогічного працівника відображається у документах про його освіту, науковий ступінь. У складниках академічної кваліфікації вчене звання науково-педагогічного працівника належить до показників не освітньої, а професійної кваліфікації. У структурі професійної кваліфікації наявні дві групи нормативно визначених показників: сталий (вчене звання, яке засвідчує наявність показників професійної активності, досягнутих на момент його присвоєння) та динамічні (оновлювані показники наукової та іншої професійної активності за результатами п'яти років, які передують моменту вимірювання).

Список використаних джерел

1. Міхневич Л. В. Юридична освіта та наука в Україні поза класичними університетами (XIX ст. – 30-ті роки XX ст.) : монографія. Київ: Четверта хвиля, 2019. 748 с.
2. Концепція розвитку юридичної освіти. Проект. Комітет Верховної Ради України з питань освіти, науки та інновацій. URL: https://kno.rada.gov.ua/news/main_news/75652.html
3. Концепція проекту Закону України про вищу юридичну освіту та первинний доступ до правничої професії. Комітет Верховної Ради України з питань правової політики. URL: <https://kompravpol.rada.gov.ua/uploads/documents/34720.pdf>
4. Барабаш Г. О. Особливості правового регулювання праці науковців і його вдосконалення: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.05; Нац. юрид. акад. України ім. Ярослава Мудрого. Харків., 2005. 219 с.
5. Волощук Т. В. Правове регулювання організації праці педагогічних, науково-педагогічних та наукових працівників. Дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.05. К.: КНУ ім. Тараса Шевченка, 2015. 184 с.
6. Гоц О. В. Правове регулювання виникнення трудових правовідносин з науково-педагогічними працівниками. Дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.05; Х., 2003. 173 с. ХДПУ ім. Г. С. Сковороди. 180 с.
7. Веренич Н. В. Особливості правового регулювання праці за сумісництвом і суміщенням професій (посад). Дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.05; Х.: НАВС., 2003. 173 с.
8. Красюк Т. В. Правове регулювання робочого часу та часу відпочинку науково-педагогічних працівників вищих навчальних закладів III та IV рівнів акредитації. Дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.05. Х.: НЮА ім. Я. Мудрого. 2008. 207 с.
9. Костенко І. В. Титулатура професорсько-викладацького складу дореволюційних університетів у контексті проблеми вдосконалення сучасної

науково-атестаційної системи України. Часопис Київського університету права. 2009. № 1. С. 44-54.

10. Шимон С. І., Лупало О. А. Юридичні аспекти забезпечення відповідності академічної кваліфікації науково-педагогічного працівника. Науковий вісник Ужгородського Національного Університету. Серія ПРАВО. 2024. Вип. 85. Ч. 1. С. 132-137.

11. Методичні рекомендації для експертів Національного агентства щодо застосування Критеріїв оцінювання якості освітньої програми. Затверджені рішенням Національного агентства із забезпечення якості вищої освіти протокол від 29 серпня 2019 р. № 9. Національне агентство із забезпечення якості вищої освіти. Офіційний веб-сайт. URL: [https:// naqa.gov.ua](https://naqa.gov.ua)

12. Про вищу освіту: Закон України від 1 липня 2014 р. Офіційний портал Верховної Ради України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1556-18#Text>.

13. Про затвердження Ліцензійних умов провадження освітньої діяльності: постанова Кабінету Міністрів України № 1187 від 30 грудня 2015 р. Офіційний портал Верховної ради України. URL: [https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1187-2015- %D0%BF#Text](https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1187-2015-%D0%BF#Text).

14. Про затвердження Положення про акредитацію освітніх програм, за якими здійснюється підготовка здобувачів вищої освіти: наказ Міністерства освіти і науки України № 686 від 15 травня 2024 р. Офіційний портал Верховної ради України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1013-24#Text>.

15. Юридична енциклопедія: В 6 т. /Редкол.: Ю70 Ю. С. Шемшученко (голова редкол.) та ін. Том 1: А-Г. К.: «Укр. енцикл.», 1998. 672 с.

16. Про наукову і науково-технічну діяльність: Закон України від 26 листопада 2015 р. Офіційний портал Верховної Ради України. URL: [ttps://zakon.rada.gov.ua/laws/show/848-19#top](https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/848-19#top)

17. Про затвердження Порядку присвоєння вчених звань науковим і науково-педагогічним працівникам: наказ Міністерства освіти і науки України від 14 січня 2016 р. № 13. Офіційний портал Верховної Ради України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0183-16#top>

18. Положення про присвоєння вчених звань професора, доцента, старшого дослідника у Київському університеті імені Тараса Шевченка. Затверджено вченою радою університету від 11 жовтня 2021 р. (протокол № 4) зі змінами від 11 квітня 2024 р. Офіційний веб-сайт КНУ ім. Т. Шевченка. URL: <https://senate.knu.ua/wp-content/uploads/2021/10>
19. Про затвердження Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії: постанова Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 р. № 44. Офіційний портал Верховної Ради України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/44-2022-%D0%BF#Text>
20. Порядок присудження та позбавлення наукового ступеня доктора наук: постанова Кабінету Міністрів України від 17 листопада 2021 р. № 1197. Офіційний портал Верховної Ради України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1197-2021-%D0%BF#n10>